

СПЕЦІАЛЬНІ КНИЖКОВІ КОНСТРУКЦІЇ ДЛЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

(питання типізації, конструювання й оформлення)

У наш час книжкові видавництва випускають для дітей велику кількість видань, розрахованих на ігрову діяльність. Не завжди і не кожна книжка, видана для дошкільнят, відповідає вимогам, що ставляться педагогами, вихователями і самими дітьми. Більша частина книжкової продукції для дошкільнят, що випускається в СРСР, є просто пристроєм звичайної дитячої книжечки до тої чи іншої, раніше розробленої конструкції.

Мабуть, настав час для створення книжок не просто іграшок, а спрямованих на всебічний розвиток дитини, сконструйованих з точним урахуванням її запитів і можливостей. У цих виданнях важливо приділяти головну увагу не самовираженню художника, не абстрактній фантазії, а строгій і точній ідеї, визначеній завданнями, заради яких випускається книжка.

Розв'язання цих завдань можливе лише при наявності науково-обгрунтованої методики конструювання і художнього оформлення видань для дітей дошкільного віку, розробленої з урахуванням специфічних особливостей різних їх вікових груп. Велике значення для створення таких видань матиме залучення до роботи над ними психологів, учителів, вихователів.

Для вироблення засад конструювання спеціальних видань для дітей необхідна їх типізація і класифікація. Спеціальні видання для дошкільників можна поділити на п'ять основних груп: альбоми та книжки для розфарбовування, книжки-малюки, ширмочки, книжки-картинки, книжки-іграшки.

Для правильного типового конструктивного розв'язання необхідна чітка орієнтація на вікові особливості дошкільнят, яким адресоване видання. Поділ на вікові групи можна провести за існуючою віковою класифікацією: молодший дошкільний вік — до 3 років; середній дошкільний вік — від 4 до 5 років; старший дошкільний вік — від 5 до 6 років; підготовчий до школи вік — від 6 до 7 років. Цим класифікація видань для дошкільнят не обмежується, вона може бути і більш розгорнутою. В окремі групи можуть входити видання розважального, пізнавального, навчального характеру, видання, розраховані на розвиток мови та пам'яті дитини. Класифікація не буде повною, коли спеціальні видання для дітей дошкільного віку не поділити на книжки, що безпосередньо належать дитині, і ті, якими вона користується за допомогою дорослих.

Класифікація спеціальних видань для дітей дає змогу визначити систему загальних та індивідуальних ознак, якими повинно характеризуватись кожне видання. При створенні та виданні спеціальних книжкових конструкцій для дітей необхідно врахувати як пізнавальну, морально-виховну, художньо-естетичну функції цих видань, що розвивають особистість дитини, її творчі можливості, так і розважальну функцію, надзвичайно важливу для віку, на який розраховане видання.

Створення книжок-іграшок — процес дуже складний. У першу чергу потрібне тісне співробітництво автора тексту, конструктора і художника майбутньої книжки-іграшки, озброєних знаннями психології, вікових можливостей і особливостей споживачів. Особливо тісним повинно бути співробітництво конструктора та письменника на першій стадії — під час створення образу майбутньої книжки-іграшки. Чимале значення при розв'язанні цього питання має робота художнього редактора.

Художник-конструктор знаходить найбільш раціональну побудову, форми, принцип виконання майбутнього видання. Після затвердження конструкції видання настає не менш важливий момент у створенні книжки-іграшки — художнє оформлення обраної форми. У практиці книговидавання часто спостерігається розподіл праці. До роботи над книжкою-іграшкою залучаються художники-ілюстратори. Встановлюється зв'язок: автор—художній редактор—конструктор—художник—поліграфія. При чіткій, за-

цікавленій і злагодженій роботі всіх ланок цього ланцюга можна чекати позитивних результатів.

Готуючи книжку для дитини, треба оцінювати її не тільки як літературний твір, але і як нерозривний комплекс мистецтв, звернених до дитячої свідомості. Необхідно наголосити на ролі ілюстратора в книжці-картинці, книжці-іграшці як носієві зорових образів. Слід зазначити, що захоплення формальними завданнями приводить інколи до вихолощення змісту, від чого книжка губить одну з основних своїх функцій — пізнавальну.

Часто робота художника-ілюстратора над дитячою книжкою зводиться до самовираження, демонстрації професіональних навичок, але, на жаль, інколи без ясного та чіткого уявлення специфіки споживача. Напевно, щоб перебороти ці труднощі, необхідно визначити конкретні вимоги до ілюстративного матеріалу для кожної вікової групи. Таку роботу один художник виконати не в змозі. До неї слід залучати методистів, вихователів, психологів, художників і художніх редакторів дошкільних видань.

Говорячи про роботу художника-конструктора, маємо на увазі не звичайне конструювання на площині аркуша або розвороті книжки. Йдеться про конструювання в об'ємі, про створення «каркасу» майбутньої книжки-іграшки. Конструктори, які співробітничать в редакціях книжок-іграшок, є ніби «самородками», що працюють «на око» і «по чуттю», адже створення таких книжок, як і інших спеціальних видань для дітей, ще не має своєї теорії. Важливість і значимість завдань, що стоять перед виданнями такого роду, вимагають підготовки фахівців.

Досконале вивчення запитів і потреб дитини, знання закономірностей зорового і розумового сприйняття, психології та фізичного розвитку дітей дошкільного віку є обов'язковими для всіх, хто працює з дітьми. Конструктор спеціальних видань для дітей повинен також досконало знати якості й особливості всіх матеріалів, що використовуються в сучасному поліграфічному виробництві, уміти застосувати ці матеріали на практиці залежно від конструкції та призначення книжки-іграшки. Знання технології друку та поліграфічного виробництва — ще одна важлива вимога до конструктора книжки-іграшки. Він повинен добре знати марки паперу, картону, їх формати й основні якості. Все це дасть змогу з успіхом використовувати склейки, висічки, згини та інші вузли сполучення.

Специфіка користування дитини книгою, застосування висічок, склейки, згинів вимагає від майбутніх конструкторів книги для дошкільнят серйозного вивчення матеріалів не лише з зовнішнього боку (товщина, формат, вага). Для них повинен бути розроблений спеціально курс опору матеріалів. З огляду на це, курс «Поліграфічні матеріали», який читається в поліграфічних інститутах для майбутніх художників-оформлювачів друкованої продукції, явно недостатній. Заслужує на увагу питання про застосування синтетичних замінників паперу, плівки, нових видів фарби та друку.

Для успішної роботи над конструюванням книжок-іграшок необхідні відомості про найкращі конструкції, створені художниками. На жаль, поки що такої інформації бракує. Навіть на міжнародних виставках демонструються далеко не всі досягнення у цій галузі. Статті та замітки часто мають поверховий характер. Можливо, це пояснюється недооцінкою мистецтвознавцями та критиками видань обговорюваного типу.

При оформленні дитячої книжки-іграшки велике значення має техніка виконання ілюстрацій. Вдало використані образотворчі засоби дають різний ступінь активності предметів навіть в одному плановому ряді. Гармонійне поєднання елементів книжки-іграшки з конструктивною основою може створити повноцінний ансамбль, який відповідатиме завданням відображення змісту та форми книги.

Художній образ, звернений до дитини, повинен бути точним, ясним, привабливим. На відміну від художнього оформлення звичайної книги при оформленні книжки-іграшки необхідно враховувати ракурсні зміни, які відбуваються з рисунком при розгортанні об'ємної конструкції.

Отже, завдання, що стоять перед оформлювачами дитячої книжки-іграшки, надзвичайно серйозні. Нові пошуки, дослідження, розробки сприятимуть підвищенню ефективності та якості спеціальних конструкцій видань для дітей.

The article deals with the main types of special editions for children of under school age. The author tries to make a classification of the editions for under school children of different age.

There are some recommendations for a book-designer of special editions for under school age children.

Стаття надійшла в редколегію 14 квітня 1980 року
